

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 3, Kasım/November 2025]

Emrah GÖKÇE

<https://orcid.org/0000-0003-0980-7719>

Dr. Öğr. Üyesi

emrahgokce06@gmail.com

Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi

<https://ror.org/03470g923>

Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi

Türk Sanat Müziği Bölümü

Bestekâr Hâfız Ârif Hikmet Gökoğlu ve Divanı

Composer Hafız Arif Hikmet Gökoğlu and His Divan

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 20.09.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 17.10.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 23.11.2025

Atıf | *Citation*

Gökçe, E. (2025). Bestekâr Hâfız Ârif Hikmet Gökoğlu ve Divanı. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(3), 1569-1615. <https://doi.org/10.34083/akaded.1788089>

Gökçe, E. (2025). Composer Hafız Arif Hikmet Gökoğlu and His Divan. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(3), 1569-1615. <https://doi.org/10.34083/akaded.1788089>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Emrah GÖKÇE | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Hâfız, mevlidhan, şair, bestekâr ve mutasavvıf olan Ârif Hikmet Gökoğlu, 1933 yılında İstanbul'da doğmuştur. Aslen Bolu, Mengenlidir. Babasının ismi Haşim, annesininki ise Huriye'dir. Hem anne hem de baba tarafından seyyiddir. 4-5 aylıkken çiçek hastalığına yakalanarak görme yeteneğini kaybetmiştir. Sesi çok güzel olan Ârif Hikmet Gökoğlu, Emin Ongan ve Sadettin Kaynak'tan mûsikî meşk etmiştir. Üsküdar Musiki Cemiyetinde bulunmuştur. Kadıköy Mezarlıklar Müdürlüğünde uzun süre görev yapmıştır. 29 Nisan 1995 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Maltepe Başbüyük Mezarlığı'ndadır. Ârif Hikmet Gökoğlu, Halvetî-Cerrâhî şeyhi olan Muzaffer Ozak'a manevî işaretlerle biat etmiş ve ömrünün sonuna kadar bu yoldan ayrılmamıştır. Nureddin-i Cerrâhî Âsitânesi'nde zâkirbaşılık görevini deruhte etmiştir. Mûsikîde, geleneksel üslûbu son dönemde devam ettiren birkaç hâfızdan biri olmuştur. Mûsikîdeki tavrının oldukça düzgün olduğu belirtilmektedir. Bestelediği eserler bir yana bırakılırsa Ârif Hikmet Gökoğlu'nun yazılı tek eseri *Divan*'ıdır. Şair, 20. yy.'da divan tertip etmiş şairler arasındadır. Âmâ olmasına rağmen bu *Divan*'ı bizzat kendisi daktilo etmiştir. 3 şiir hariç şiirlerin tamamını aruz vezniyle yazmıştır. Aruz veznine oldukça hâkimdir. *Divan*; kaside, mesnevî, tercî-i bend, muaşşer, mütessa, müsebbâ, müseddes, muhammes, murabba, kıt'a, koşma, müstezâd, gazel ve mukata'ât bölümlerinden oluşmaktadır. Bir mutasavvıf olan şairin *Divan*'ının çok büyük bir kısmında dinî muhtevalı şiirler yer alır. Na't, münacat ve Kerbelâ mersiyelerinin sıklıkla yer aldığı *Divan*'da hikemî bir üslûp göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra âşıkâne üslûpla kaleme alınmış şiirler de vardır. "Hikmet" mahlâsını kullanan şair zaman zaman "Ârif"i de mahlâs olarak kullanmıştır. Bu makalede şairin hayatı, edebî kişiliği ve *Divan*'ı üzerinde durulacak ve edebî şahsiyetini yansıtmak gayesiyle şiirlerinden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk edebiyatı, 20. yüzyıl, divan, na't, mersiye

Abstract

Arif Hikmet Gökoğlu, a hafız, Mevlidhan, poet, composer, and mystic, was born in Istanbul in 1933. Originally from Mengen, Bolu, his father's name was Haşim and his mother's name was Huriye. He was a sayyid on both his mother's and father's sides. He lost his sight after contracting smallpox at the age of four or five months. With a beautiful voice, Arif Hikmet Gökoğlu studied music with Emin Ongan and Sadettin Kaynak. He was a member of the Üsküdar Music Society and served for a long time in the Kadıköy Cemeteries Directorate. He passed away in Istanbul on April 29, 1995. His grave is in the Başbüyük Cemetery in Maltepe. Arif Hikmet Gökoğlu pledged allegiance to Muzaffer Ozak, the Halveti-Cerrahi sheikh, with spiritual signs and remained on this path for the rest of his life. He served as "zakirbaşı" at Nureddin-i Cerrahi's Âsitânesi. The late Gökoğlu, with his reserved demeanor, was one of the few hafız (hâfız) who has recently maintained the traditional style in music. His musical style is noted for being remarkably well-formed. Aside from his compositions, Arif Hikmet Gökoğlu's only written work is his *Divan*. The poet is among the poets who composed a *Divan* in the 20th century. Despite being blind, he typed this *Divan* himself. Except for three poems, he wrote all of them in the aruz meter. He was quite proficient in the aruz meter. The *Divan* consists of sections such as the Qasida, Masnavi, Tercî-i Bend, Muaşşer, Mütessa, Müsebbâ, Müseddes, Muhammes, Murabba, Kıta, Koşu, Müstezâd, Gazel, and Mukata'ât. A Sufi poet, his *Divan* largely consists of poems with a religious content. A hikmic style is prominent in the *Divan*, which frequently features na't, münacat, and Karbala

elegies. There are also poems written in a poetic style. The poet, who used the pen name Hikmet, occasionally used Arif as a pen name. This article will focus on the poet's life, literary personality, and Divan, and will provide examples from his poems to reflect his literary character.

Keywords: Old Turkish literature, 20th century, divan, na't, elegy

1. Giriş

Ömer Faruk Akün'e göre klâsik Türk şiiri ilk belirgin örneklerini 13. yüzyılın sonlarında vermeye başlamış, 19. yüzyılın sonlarına kadar varlığını devam ettirmiş, geniş ölçüde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin kullanıldığı, varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir (Akün, 2013, s. 15). Edebiyat tarihi kitaplarının ortak kanaati de klâsik şiirimiz 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla tarih sahnesinden çekilmiş olmasıdır. Fakat son dönemde yapılan bir çalışma açıkça göstermektedir ki 20. yüzyılda da klâsik şiir anlayışını devam ettiren şairler vardır ve bu şairlerin sayısı oldukça fazladır. Tespit edilebildiği kadarıyla 20. yüzyılda en az 198 şair tarafından divan kaleme alınmıştır. Bir divan tertip etmiş olmamakla birlikte klâsik tarzda şiirler yazan şairlerin varlığı da göz önünde bulundurulduğunda bu sayının hatırı sayılabilecek derecede çok olduğu rahatlıkla görülecektir (Gökçe, 2021). Bestekâr hâfızlardan Ârif Hikmet Gökoğlu da 20. yüzyılda divan kaleme alan şairler arasındadır. Fakat şu âna kadar *Divan*'ı neşredilmemiş ve şiirlerini değerlendirmek üzere herhangi bir yayın da yapılmamıştır. Bu makalenin gayesi görülen bu eksiğin giderilmeye çalışılması olacaktır.

2. Hayatı

Ârif Hikmet Gökoğlu'nun hayatı hakkında en detaylı bilgileri vefatından kısa bir süre sonra kendisi hakkında yapılan bir haber vasıtasıyla, gazete sayfasından öğrenmekteyiz. Burada yer alan bilgilere göre Ârif Hikmet Gökoğlu, kesin olarak bilinmemekle birlikte Temmuz ya da Ağustos 1933'te İstanbul'da doğmuştur. Aslen, Bolu'nun Mengen ilçesine bağlı Emirler köyündendir. Nüfus kütüğü Mengen'de olduğundan ve hüviyet cüzdanının çıkartılması geciktiğinden, kütükte doğum yeri Mengen olarak kayıtlıdır. Doğum tarihi olarak ise nüfus kaydında 2 Mart 1934 yazılıdır. Babasının adı Haşim, annesininki Huriye'dir. Hem annesi hem de babası seyyiddir.

Annesi doğumdan 40 gün kadar sonra hastalanınca halası Behice Kırbâş (Gökoğlu) onu alıp Bolu Mengen'in Terziler köyüne götürmüştür. Henüz 4-5 aylıkken çiçek hastalığına yakalanmış ve görme yeteneğinin tamamına yakını kaybetmiştir. 9-10 yaşlarında Bolu ve köylerinde büyük bir deprem olmuştur. O hengâmede, kendi ifadesine göre, camdan evin önündeki çayıra uçmuş ve kendisine hiçbir şey olmamıştır. 18-19 yaşlarına kadar zaman zaman İstanbul'daki ablası Ayşe Firdevs Koçer'lerin (Gökoğlu) evinde kalmış sonra tekrar Bolu'ya dönmüştür. Terziler köyünde bir hocadan Kur'an tedrisatına başlamıştır. Sesi çok güzel olan Ârif Hikmet Gökoğlu, tedrisatını ilerletmek için Trabzon'a gitmiştir. Orada 6 veya 8 yıl kadar kaldıktan sonra İstanbul'daki Nuruosmaniye Medresesine yerleşmiştir. Rahmetli Emin Ongan ve Sadettin Kaynak'la iyi bir dostluğu ve mûsikî çalışmaları olmuştur. 1961 yılında Kadıköy-Feneryolu'nda ablası ile oturmaya

başlamıştır. Bir sebeple merhum Dr. Rahmi Duman'la tanışmış onunla da 3 ay kadar mûsikî çalışmalarında bulunmuştur.

Âmâ olduğu için kimi bulursa ona kitap okutan Ârif Hikmet Gökoğlu'nun öğrenmeyi çok sevdiği anlaşılmaktadır. Hâfız, mevlidhan, şair, bestekâr ve iyi bir mutasavvıftır. Dr. Rahmi Duman vasıtasıyla Kadıköy Mezarlıklar Müdürlüğünde görev almıştır. Öte yandan Üsküdar Musiki Cemiyetinde de bulunmuştur. Bu yıllarda körler alfabetesini ve daktilo kullanmayı öğrenmiştir.

1963 yılında ilk eşi Fatma Hanım'la tanışmış ve 6 ay içinde onunla evlenmiştir. 16 yıllık bu evlilik boşanma ile neticelenmiştir. Bu evlilikten çocukları olmamıştır. 6 ay kadar tekrar ablası ile oturduktan sonra Şehriban Ocakoğlu ile tanışmış ve 1978 yılında onunla evlenmiştir. Anne tarafından “seyyide” olan Şehriban hanımdan biri oğlan, ikisi kız olmak üzere üç çocuk sahibi olmuştur.

Şair, bestekâr ve mutasavvıf olan Ârif Hikmet Gökoğlu aynı zamanda iyi bir dernekçidir. Kendinden sonra gelen genç görmezlere, dirençli ve inançlı olmanın onurlu örneği olmuştur. Türkiye Görmezleri Eğitim ve Himaye Derneğinde 4 yıl yönetim kurulu üyesi olan şair 1986-1987 yıllarında derneğin genel başkanlığını da üstlenmiştir (“Arif Hikmet Gökoğlu”, 1995). Ârif Hikmet Gökoğlu, 29 Nisan 1995 tarihinde Hakk'a yürümüştür. Kabri Maltepe Başbüyük Mezarlığı'ndadır (“Hayatı”, 2016).

Diyanet TV'de “Bestekâr Hâfızlar” isimli bir belgesel serisi yayınlanmıştır. O serinin 8. bölümünde Ârif Hikmet Gökoğlu konu edilmiştir. Bu belgeselde onun hayatı, şairliği, bestekârlığı ve mutasavvıflığına dair önemli bilgiler verilmiştir. Orada verilen bilgilere göre Ârif Hikmet Gökoğlu'nu tasavvufla tanıştıran ilk isim Abdülkerim İbrahim el-Cili'nin “Besmele'nin Şerhi”, “Mektubat-ı Geylânî” ve Muhammed Sadî'nin “Gaybın Dili” gibi eserleri tercüme ederek Türkçeye kazandıran Hüseyin Fevzi Paşa'dır. Şairin tasavvuf neşvesini bu zattan aldığı zikredilmektedir. Ârif Hikmet Gökoğlu'nun asıl mürşidi ise manevi işaretlerle biat edip ömrünün sonuna kadar yolundan ayrılmadığı Muzaffer Ozak olmuştur. Bir vaiz, sahaf ve Halvetî-Cerrâhî şeyhi olan Muzaffer Ozak, İstanbul'un selâtin camileri de dâhil olmak üzere pek çok camide, kahvehanelerde, tekkede, sahaf dükkânında hatta davetle gittiği birçok Avrupa ülkesinde irşatta bulunmuş 20. asrın en büyük mürşitlerindedir (Diyanet TV, 2020).

2.1. Mûsikî Hayatı

Bahsi geçen belgeselde Ârif Hikmet Gökoğlu'nun mûsikî hayatına dair bilgiler veren klâsik Türk mûsikisi icracılarından Mustafa Doğan Dikmen şunları söylemektedir:

“Ârif Hikmet Gökoğlu kendini sırlamış musikişinaslardan, mutasavvıflardan, şairlerden biridir. Kendini bilerek sırlamıştır. Dolayısıyla fazla tanınmaz. Ârif Hikmet Gökoğlu'nu birkaç kısımda incelemek lazım. Öncelikle mutasavvıf Ârif Hikmet Gökoğlu. Bazı konularda -bu bir ilâhî güftesi olur, bir şuşul olur, herhangi bir kasidenin, mersiyeinin orijini araştırılmak üzere ya da herhangi bir tasavvufî konuda sorulur- inebileceği en derin kaynaklara kadar inip, size anlayabileceğiniz lisanla izah ederdi. Ârif Hikmet Gökoğlu âmâ idi fakat ulaşabileceğiniz bilgileri, hangi kütüphanede, hangi ciltte, hangi

sayfada bulabileceğiniz kadar sizi yönlendirirdi.

Bir kasidehan veya bir mevlidhan olarak Ârif Hikmet Gökoğlu, ‘geleneksel üslûbu’ devam ettiren dönemin son kalan birkaç hâfızından biriydi. Maalesef dünya hayatındaki yaşantısına fazlaca dikkat etmediği için sesi biraz hışırtılı ve tiz perdelerde güç sarf ederken belli olan tondu. Ama tavrı öyle müthiş, öyle düzgün, öyle güzeldi ki onun o hışırtılı sesinden bir kaside dinlediğiniz zaman bile etkilenmemek mümkün değildi. Zira üslûptan taviz vermezdi. Vezni çok doğru kullanırdı meselâ. Vezinden taviz vermemesi sizi okuduğu kasidenin, mersiyesinin veya na’ın içine çekerdi. Bu üslûbun akademik, ilmî bir üslûp olduğunu hissederdiniz. Size bunu hissettirirdi.

Kurduğu müzik cümleleri, müzikalitesinden kaynaklanan çok zevkli müzik cümleleriydi. Bestekâr Ârif Hikmet Gökoğlu da işte bu üslûbun doğurduğu bestekârlığın ortaya çıkmasından kaynaklanan çok zevkli eserlerin sahibi Ârif Hikmet Gökoğlu olarak karışımıza çıkar. Maalesef elimizde çok fazla eseri yok. TRT külliyyatında 2 şarkısı ve 3 ilâhî türünde eseri var. Bu ilâhilerin birinin güftesi Muzaffer Ozak’a ait, diğerlerinin güftesi de kendisine ait. 13 şarkısı var TRT’de sadece güfte verdiği bestekârlara ait. Farklı farklı bestekârlara. Dolayısıyla güfteleri/şiiirleri de çok zevkli olduğu için bazı zevk sahibi bestekârlar bestelemeyi tercih etmişlerdir. Bilmeyenler de Ârif Hikmet Gökoğlu kendini sırladığı için bilmezler. Onlar da bilmiş olsalardı Ârif Hikmet Gökoğlu’nun şu anda TRT’de bestelenmiş çok güftesi olurdu.” (Diyanet TV, 2020).

Aynı belgeselde Ârif Hikmet Gökoğlu’nun mûsikî hayatıyla ilgili neyzen Mustafa Hakan Alvan ise şunları belirtmektedir:

“Hâfızlar Kur’ân-ı Kerîm öğrenirken doğal olarak mûsikîyi de beraberinde öğrenirler zaten. Bunu bilinçli yapanlar vardır. Bilmeden musikiyi öğrenenler de vardır. Ârif Hikmet Gökoğlu okuduğu Kur’ân-ı Kerîm’in makamını bilerek okuyanlar zümresindedir.” (Diyanet TV, 2020).

3. Eseri

Bestelediği eserler bir yana bırakılırsa Ârif Hikmet Gökoğlu’nun yazılı tek eseri *Divan*’ıdır (Gökoğlu, t.y.).

3.1. Divan

Ârif Hikmet Gökoğlu’nun bilinen tek eseri olan *Divan*’ı, tarafımıza merhumun manevî evlâtlarından, şimdi kendisi de merhum olan, Ali Saim Sayın tarafından ulaştırılmıştır. Bu *Divan*, Ali Saim Sayın’ın ifadesine göre Ârif Hikmet Gökoğlu tarafından bizzat daktilo ile yazılmıştır. Şair, âmâ olmasına rağmen şiiirlerinin hepsini daktilo ile bizzat kendisi yazmıştır. Bu *Divan*’ın bir kopyası bizdedir. Eser üzerindeki değerlendirmelerin tamamı bize intikal eden bu dosya üzerinden yapılacaktır.

3.1.1. Şekil Özellikleri

Ârif Hikmet Gökoğlu, *Divan*’ında pek çok nazım şeklini kullanmıştır. Klâsik Türk edebiyatı nazım şekillerini kullanarak aruz vezniyle şiiirlerini yazan şair, istisnâî olarak halk edebiyatı nazım şekillerinden olan koşma nazım şekliyle 2 tane şiiir kaleme almıştır.

Divan; kaside, mesnevî, tercî-i bend, muaşşer, mütessa, müsebba, müseddes, muhammes, murabba, kıt'a, koşma, mütezâd, gazel ve mukata'âtlardan oluşmaktadır. Bu nazım şekilleriyle ilgili unsurlar, aşağıda detaylı bir şekilde izah edilmeye çalışılmıştır.

3.1.1.1. Kasideler

Divan'da 15 tane kaside bulunmaktadır. Bu 15 kaside toplamda 270 beyitten oluşmaktadır. Bu kasidelerden 6 tanesi na'ttır. Biri mürşidi Muzaffer Ozak'a yazılmıştır. İki tanesi hikemî üslûpla yazılmıştır. Bir kaside "Zamanın Fitnesi Hakkında Birkaç Söz" başlığını taşımaktadır. Aşağıda yer alan "Tablo 1"de kasidelerin beyit sayıları, kime/ne için yazıldığı, muhtevası ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 1. Kasideler

Sıra No	Beyit Sayısı	Kime/Ne İçin Yazıldığı ve Muhtevası	Vezin
1	22	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
2	21	Tavsiye	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	38	Na't	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
4	13	Muzaffer Ozak'a yazılmış	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
5	15	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
6	14	Na't	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
7	19	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
8	13	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
9	18		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
10	17	Âşıkâne	fe'ilatün fe'ilatün fe'ilatün fe'ilün
11	18	Başlık: Zamanın fitnesi hakkında birkaç söz	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
12	13	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
13	14	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
14	22	Âl-i abâ hakkında	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
15	13	Münacat	fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

3.1.1.2. Mesnevîler

Divan'da 10 adet kısa mesnevî yer almaktadır. Bunların toplam beyit sayısı 199'dur. Bu mesnevîlerin iki tanesinin muhtevası toplumsal tenkit, iki tanesinin ise hayat muhasebesidir. Birinin başlığı ise "Terceme-i Hâlim"dir. Aşağıda yer alan "Tablo 2"de mesnevîlerin beyit sayıları, muhtevaları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 2. Mesnevîler

Sıra No	Beyit Sayısı	Muhtevası	Vezin
1	21	Toplumsal tenkit	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
2	39		mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
3	21	Hayat muhasebesi	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
4	22	Hayat muhasebesi	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
5	7	Toplumsal tenkit	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
6	15		mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
7	15	Başlık:	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

		Terceme-i Hâlim	
8	5		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
9	21		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
10	33		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

3.1.1.3. Tercî'-i Bendler

*Divan'*da 2 tane tercî'-i bend yer almaktadır. Bu tercî'-i bendlerden biri na't, diğeri ise Kerbelâ mersiyesidir. İlki beş, ikincisi dört benddir. Aşağıda yer alan “Tablo 3”te tercî'-i bendlerin bend sayıları, muhtevaları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 3. Tercî'-i Bendler

Sıra No	Bend Sayısı	Muhtevası	Vezin
1	5	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
2	4	Kerbelâ mersiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

3.1.1.4. Muaşşer

*Divan'*da tek bendden oluşan bir tane muaşşer bulunmaktadır. Aşağıda yer alan “Tablo 4”te muaşşerin bend sayısı ve vezni gösterilmiştir.

Tablo 4. Muaşşer

Sıra No	Bend Sayısı	Vezin
1	1	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

3.1.1.5. Mütessa

*Divan'*da on bir bendden oluşan 1 tane mütessa bulunmaktadır. Aşağıda yer alan “Tablo 5”te bu mütessanın bend sayısı, türü ve vezni gösterilmiştir.

Tablo 5. Mütessa

Sıra No	Bend Sayısı	Tür	Vezin
1	11	Münacat	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

3.1.1.6. Müsebba

Eserde yedi bendden oluşan bir tane müsebba bulunmaktadır. Bu müsebba Kerbelâ mersiyesidir. Aşağıda yer alan “Tablo 6”da bu müsebbanın bend sayısı, türü ve vezni gösterilmiştir.

Tablo 6. Müsebba

Sıra No	Bend Sayısı	Tür	Vezin
1	7	Kerbelâ mersiyesi	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

3.1.1.7. Müseddesler

Divan'da 7 tane müseddes bulunmaktadır. Bunlardan altı tanesi na't, bir tanesi de Kerbelâ mersiyesidir. Aşağıda yer alan "Tablo 7"de bu müseddeslerin bend sayıları, türleri ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 7. Müseddesler

Sıra No	Bend Sayısı	Tür	Vezin
1	7	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
2	7	Na't	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
3	8	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
4	7	Na't	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
5	5	Kerbelâ mersiyesi	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
6	2	Na't	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
7	6	Na't	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

3.1.1.8. Muhammesler

Divan'da 5 muhammes bulunmaktadır. Bunlardan biri münacat, bir tanesi de Kerbelâ mersiyesidir. Aşağıda yer alan "Tablo 8"de bu muhammeslerin bend sayıları, türleri/izahları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 8. Muhammesler

Sıra No	Bend Sayısı	Tür/İzah	Vezin
1	2	Münacat	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
2	2		fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	2	Kerbelâ mersiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
4	3		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
5	5	Hikemî	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

3.1.1.9. Murabbalar

Divan'da 56 tane murabba bulunmaktadır. Gazellerden sonra en çok murabba nazım şekliyle şiirler yazılmıştır. Aşağıda yer alan "Tablo 9"da bu murabbaların bend sayıları, türleri/izahları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 9. Murabbalar

Sıra No	Bend Sayısı	Tür/İzah	Vezin
1	7	Şemsi Yasdıman'a ithaf	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
2	9	Nasihat	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
3	9	Nasihat	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
4	8	Na't	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
5	7	Devrandan şikâyet	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
6	6	Münacat	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

7	8	Na't	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
8	8	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
9	8		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
10	12	Âşıkâne	müstef'ilün müstef'ilün
11	6		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
12	5	Nasihât	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
13	4		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
14	9	Hz. Ali'ye na't	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
15	6	Münacat	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
16	8	Devrandan şikâyet	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
17	9	Kerbela mersiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
18	10	Kerbela mersiyesi (Zehrâ)	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
19	6	Nefis muhasebesi	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
20	6		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
21	7	Hz. Ali'ye na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
22	3	Âşıkâne	me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
23	4		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
24	5		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
25	2		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
26	7		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
27	8	Başlık: Vahdet-nâme-i Hânedân-ı Nübüvvet Onların Fem-i Sa'âdetlerinden	mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün
28	8		me'ûlü mefâ'ilü fe'ûlün
29	2	Başlık: Lâ râhate fi'd-dünyâ – el-Hadîs]	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
30	7		mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün
31	10	Başlık: Şeyh Muhibbi Hazretleri'ne ithaftır	me'ûlü mefâ'ilü fe'ûlün
32	3		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
33	5		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
34	3	Münacat	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
35	3		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
36	4 ¹		me'ûlü mefâ'ilü fe'ûlün
37	4 ²		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
38	6		mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün
39	3	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
40	6		mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün
41	5		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
42	7 ³		me'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

¹ İki mısra eksiktir.

² Bir mısra eksiktir.

³ İki mısra eksiktir.

43	3	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
44	8	Na't	mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
45	7	Devrandan şikâyet	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
46	5		mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
47	5		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
48	7		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
49	4		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
50	2		mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
51	5		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
52	3		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
53	5		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
54	11 ⁴		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
55	7		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
56	4		fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

3.1.1.10. Kıt'alar

Divan'da 3 tane kıt'a nazım şekliyle yazılmış şiir bulunmaktadır. Bu kıt'aların ilki dört, ikincisi dokuz, üçüncüsü de dört bendden oluşmaktadır. Aşağıda yer alan "Tablo 10" da bu kıt'aların beyit sayıları, türleri/izahları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 10. Kıt'alar

Sıra No	Beyit Sayısı	Tür/İzah	Vezin
1	4	Devrandan şikâyet	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
2	9	Âşıkâne	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	4	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

3.1.1.11. Koşmalar

Divan'da hece vezniyle yazılmış olan üç şiir bulunmaktadır. Bunlardan ikisi koşma nazım şekliyle yazılmışlardır. Aşağıda yer alan "Tablo 11"de bu koşmaların bend sayıları, başlıkları ve kaçlı hece ölçüsüyle yazıldıkları gösterilmiştir.

Tablo 11. Koşmalar

Sıra No	Dörtlük Sayısı	Başlık	Vezin
1	5	Köyde	6+5'lik hece
2	6	-	6+5'lik hece

3.1.1.12. Müstezâd

Divan'da 14 beyitten oluşan bir tane müstezâd bulunmaktadır. Aşağıda yer alan "Tablo 12"de bu müstezâdın beyit sayısı ve vezni gösterilmiştir.

⁴ Eksik mısralar vardır.

Tablo 12. Müstezâd

Sıra No	Beyit Sayısı	Vezin
1	14	mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün mef'ûlü fe'ûlün

3.1.1.13. Gazeller

Divan'da gazel nazım şekliyle yazılmış 70 şiir bulunmaktadır. Aşağıda yer alan “Tablo 13”te bu gazellerin beyit sayıları, türleri/izahları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 13. Gazeller

Sıra No	Beyit Sayısı	Tür/İzah	Vezin
1	8	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
2	6	Münacat	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	9	Âşıkâne	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
4	9	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
5	6	Âşıkâne	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
6	4	Münacat	müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün
7	10		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
8	5		mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
9	11		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
10	7	Kerbela mersiyesi	mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
11	6		mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
12	7	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
13	4		mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
14	7		mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
15	8		mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
16	9		müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilâtün
17	11		müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilâtün
18	11		mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
19	10		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
20	7		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
21	5		mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
22	5		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
23	6		mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
24	7		mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
25	7		mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
26	5	Na't	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
27	5		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
28	7		fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
29	7	Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri Hakkında	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
30	9	Kerbela mersiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

31	9	Münacat	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
32	9	Hikemî	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
33	5	Başlık: Şu şiir Tarikat-i Cerrâhî post- nişini Hazret-i Şeyh Muhibbî Safer Dal Efendi'ye nâçizâne ithaftır	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
34	5	Münacat	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
35	7	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
36	4	Kerbela mersiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
37	11	Cerrâhî Âsitânesi zakir başlarından Kemal Baba'nın vefatına düşürülmüş tarih	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
38	13	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
39	6		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
40	7	Hikemî	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
41	3		fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
42	9		mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
43	7		mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
44	6	Hikemî	mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
45	4		mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün
46	5	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
47	7	Münacat	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
48	8	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
49	5	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
50	7	Hikemî	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
51	6	Hikemî	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
52	5		mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
53	10	Na't	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
54	9	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
55	7	Münacat	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
56	10	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
57	7	Na't	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
58	6	Kerbela mersiyesi	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
59	9	Hikemî	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
60	6	Devrandan şikâyet	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
61	4	Devrandan şikâyet	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
62	9	Münacat	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

63	7	Münacat	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
64	4	Âşıkâne	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
65	5	Münacat	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
66	4	Münacat	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
67	6	Âşıkâne	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
68	10	Hikemî	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
69	12	Na't	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
70	7	Birsen Çetin'e ithaf	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

3.1.1.14. Mukata'ât

Divan'ın mukata'ât bölümünde 29 tane şiir parçası bulunmaktadır. Aşağıda yer alan “Tablo 14”te bu şiir parçalarının mısra sayıları ve vezinleri gösterilmiştir.

Tablo 14. Mukata'ât

SIRA NO	MISRA SAYISI	VEZİN
1	4	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
2	4	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
3	5	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
4	4	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
5	6	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
6	4	hece
7	2	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
8	6	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
9	6	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
10	4	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
11	4	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
12	2	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
13	6	fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ülün
14	2	?
15	2	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
16	3	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
17	8	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
18	2	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
19	4	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
20	4	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
21	4	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
22	4	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
23	4	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
24	4	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
25	4	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
26	4	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
27	4	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
28	4	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
29	4	mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

4. Edebî Şahsiyeti

Ârif Hikmet Gökoğlu, yazdığı şiirler dikkate alındığında, 20. asırda divan tertip etmiş şairler arasında mühim bir yerde bulunmaktadır. *Divan*'ı, dinî muhtevanın ağırlıkta olduğu şiirlerle ön plana çıkarmaktadır. Şair, daktilo ettiği şiirlerde, her sayfanın başına “Bismillahirrahmanirrahim” ve “Lâ kuvvete illâ billâh” yazmıştır.

Divan çok büyük oranda dinî türleri ihtiva eden bir mahiyet arz etmektedir. Bunda şairin mutasavvıf olmasının büyük bir payı olduğu düşünülebilir. Eserin çok büyük bir kısmı na'tlardan oluşmaktadır. Na'tların yanı sıra en çok kullanılan nazım türlerinden biri de münacattır. Şu da belirtilmelidir ki mersiyeleler, özellikle de Kerbelâ mersiyeleleri *Divan*'da önemli bir yekûn tutmaktadır. Şair bu şiirleri kaleme alırken oldukça akıcı ve bir o kadar da yakıcı bir üslûp kullanmıştır. Dinî muhtevalı şiirleri kaleme alırken en çok kullandığı üslûp hikemî tarzıdır. Hikemî tarzı ise âşıkâne bir üslûp takip etmiştir.

Ârif Hikmet Gökoğlu'nun önemli özelliklerinden biri yazmış olduğu pek çok şiirin tarihlerini ve hatta saatlerini, dakikasına kadar not etmiş olmasıdır. Bazı tarihleri hem hicrî hem de milâdî olarak vermiştir. Bazı şiirlerde ise bu şiirlerin nerede yazıldığını da not olarak eklemiştir. Her şiirinde olmasa da bazılarını başlık koymuştur. Bütün bu özellikler klâsik şairlerimizin divanlarında rastlamadığımız türden özelliklerdir.

Şair şiirlerinde “Hikmet” mahlâsını kullanmıştır. Bazı şiirlerinde mahlâs kullanmadığı görülmekle birlikte şiirlerinin büyük bir kısmını mahlâslı olarak yazdığı belirtilmelidir. “Hikmet” mahlâsının yanı sıra bazı şiirlerinde “Ârif” mahlâsını kullandığı da görülmektedir.

Divan'da dikkat çeken noktalardan biri şairin daktilo ettiği şiirlerin büyük bir kısmının başına şiirin hangi vezinde yazıldığını belirtmiş olmasıdır. Şair, aruz vezni ile yazdıklarında veznin ne olduğunu, hece ölçüsü ile yazdıklarında da hangi hece ölçüsüyle yazdığını duraklarına kadar belirtmiştir.

Ârif Hikmet Gökoğlu'nun edebî şahsiyetinde dikkati çeken mühim hususlardan biri herhangi bir şaire nazire yazmamış olmasıdır. Bir şaire nazire yazmadığı gibi nazirenin türevleri sayabileceğimiz terbî, tahmîs, tesdîs gibi şiirlere de *Divan*'da rastlanmamaktadır. Ayrıca şair *Divan*'ında yer alan şiirleri daktilo etmiş fakat bu şiirleri nazım şekillerine göre sıralamamıştır.

6. Şiirlerinden Örnekler⁵

1⁶

(02/09/1971 Cumartesi)

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

⁵ Şiirlerden örnekler verilirken transkripsiyon alfabesi kullanılmamıştır.

⁶ Şiirler seçilirken, şairin edebî kişiliğini yansıtacak tarzda olmalarına dikkat edilmiştir.

Muhabbetten su'âl etmek dilersen şâneler söyler

Visâl-i şem'-i nâra cân atan pervâneler söyler

O âşıklar ki cânân uğruna cânın fedâ etmez

Yalandır aşkı onlar sevgide efsâneler söyler

Akıllar acze düşmüş vâdi-i hayrette ser-mestân

Bakin nîrân-ı aşkın dehşetin divâneler söyler

Semâ eyler felekler ser-te-ser âlâm-ı sevdâdan

Döner hep raks eder ekvân döner dünyâ neler söyler

Muhabbet üzre halk etmiş cihânı Hâlık-ı A'zam

Muhibbânın aleyhinde hemân bigâneler söyler

Muhabbet bir geniş deryâ-yı esrâr-ı ilâhîdir

Ki bu esrârı âkıllar değil mestâneler söyler

Çiçekler lâleler güller muhabbetten alır rengin

Anın'çün bülbül-i şeydâ acep destâneler söyler

Neden feyâd eder tanbûr u nây hem ûd ile kânûn

Acep mızrâba onlar bir düşün âyâ neler söyler

Olur bir katreden binlerce **Hikmet** zâhir ü peydâ

Velâkin ârifân anlar deniz deryâ neler söyler

2

(12/10/1971 Salı)

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Rahmeten li'l-âlemîn ekvânda şân olmuş sana
 Vesm-i hâtem dest-i kudretten nişân olmuş sana
 Sû-be-sû eşyayı halk esrâr-feşân olmuş sana
 Nutk edip vahş u tuyûr şîrîn-zebân olmuş sana
 Cümleten ahcâr ü eşcâr hem-zebân olmuş sana
 Âlem-i gayb u şehâdet tüm ayân olmuş sana

Oldu âlemler münevver vech-i pâkinden senin
 Hep şeyâtîn lerze-dâr olmuştu bâkinden senin
 Mürdegân olmakta ihyâ mess-i hâkinden senin
 En vecîz eş'âr doğar her sûznâkinden senin
 Yalnız insânlar değil nâlendegân olmuş sana
 Hûriler cinler melekler bendegân olmuş sana

Hilkatin bildirdi esmâyı nükâtı Âdem'e
 Bî'setin sevdirdi mahyâ vü memâtı âleme
 Büsbütün şîrâzededen çıkmıştı sahbü'l-meş'eme
 Tal'atın güldürdü akvâmın yüzün her mâteme
 Verdi son ondan dü-âlem hande-dân olmuş sana
 Enbiyâ esbât fedâkârân-ı cân olmuş sana

Enbiyâyı geçmiş ümmetler ki tekzîb eyledi
 Hak Teâlâ her birin bir türlü ta'zîb eyledi
 Nice ma'mûr beldeler bir anda tahrîb eyledi
 Ekser-i peygamberân bu râhı ta'kîb eyledi
 Hazret-i Kur'ân'da tafsîlen beyân olmuş sana
 Cebra'îl emriyle Hakk'ın güfte-hân olmuş sana

Ferd-i âsî kalmadan gark oldu Nûh'un ümmeti
 Tâ-be-ân dillerde destân yevm-i nahsin dehşeti

Hasf ü sayha nev'a-mâ Rabbin hesapsız nikmeti
Kavl-i "Sîrû" câ-be-câ âsâra çekmiş dikkati
Çün şefi'u'l-müznibîn ki ad ü şân olmuş sana
Merhamet şefkat Hudâ'dan armağan olmuş sana

Ümmetinden kaldırıldı nikmet-i dünyâ şehâ
Bak helâk olmaktan âzâd oldu ümmet küllehâ
Yeryüzüneyken vücûdun olmaz ihlâk bir daha
Cümle âfât-ı semâviye verilmiş intihâ
Bunca eltâf-ı Hudâ bî-imtinân olmuş sana
Her nebîden lâkin erfâ' imtihân olmuş sana

Zâtına her zulmü câ'iz görmedeyken münkirûn
Sen buyurdun "ihdi kavmî innehüm lâ-ya'lemûn"
Sûretü'l-Enfâl'de buyruldu "Vehüm yestağfirûn"
Lâyık olmuşken helâke afv edildi mücrimûn
Yeryüzü âgûş açıp mâdem mekân olmuş sana
Şefkat etmek ümmete cân içre cân olmuş sana
İsr-i pâkinden gidenler hânedân olmuş sana

Hikmet'in yâ Fahr-i âlem düştü aşkın cânına
Yüz tutup gelmiş sığınmış dergeh-i ihsânına
Hasretin arz eyliyor sen dü-cihân sultânına
Bir gedâ âsî fakat kovmak yakışmaz şânına
Hep müsâvidir gedâ yâhut da hân olmuş sana
Ravzanı kılsın tavâf müştâk-ı ân olmuş sana

3

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

Der-i ihsânına geldik güvenip rahmetine
Bizi afv eyle ilâhî bu ayın hürmetine

Suçumuz bahşediver Fahr-i rusûl Hazretine
Yücesin merhamet etmek yaraşır izzetine

Güneh erbâbıyız ammâ seni takdîs ederiz
Verilen ni'meti şükrân ile tahdîs ederiz
Yüzümüz karesini eşk ile telbîs ederiz
Der-i a'lânı bugün eşk ile telvîs ederiz
Bizi reddetme yakışmaz güzelim kudretine

Bu denî nefsimizin hükmüne münkâd olduk
Düşerek fitne-i devrâna da berbâd olduk
Bizi sayyâd-ı zamân avladı nâ-şâd olduk
Ne olur fehmediver sevgilinin ümmetine

O senin ma'kes-i zâtın buyurur bir gün olur
Mütedeyyin oda yanmıştan eşed üzgün olur
O zamân ümmetiyiz biz günümüz hep dün olur
Bizi ma'zûr tutuver asrımızın fetretine

Dileriz senden ilâhî olalım zâtına kul
Bu ricâmız ulu Peygamber için eyle kabûl
Elimizden tut ilâhî bulalım râh-ı vusûl
Yanalım aşkına da yakma amân hasretine

Bize bir müjdesi var Seyyid-i kevineyimizin
Gelecek nesl-i necîbinden onun bir mü'zin
O şerîfin erelim hizmetine ver de izin
O güzel günleri göster bu garip **Hikmet**'ine

4

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Bizim uşşâk içinde nâm-ı fevkalâdemiz vardır

Muhibb-i hânedânız biz büyük dildâdemiz vardır

Sakahüm ke'sinin sâkîsi bir câm-ı ezel sundu

Ki mestiz tâ ebed her yerde bir meykâdemiz vardır

Kalender-meşrebiz zâhirde lâkin sırr-ı vahdette

Bi-hakkı Mustafâ sultân olan üftâdemiz vardır

Eyâ zâhid neden ta'n eyliyorsun bizleri her gâh

Senin bin bir günâhın var bizim bir bâdemiz vardır

Bizim nahnü kaseknâdan yazılmış hutbemiz vallâh

Serilmiş bezm-i vahdette ezel seccâdemiz vardır

Bilirsin **Hikmet**-i Mevlâ bilinmez ilm-i zâhirle

A vâ'iz âlem-i irfâna gel bir va'demiz vardır

5

(29/09/1975 Pazartesi - 23 Ramazan 1395)

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Biz muhibb-i Ehl-i beytiz hâsulâdan geçmişiz

Gülsitân-ı dehre gird-âb-ı belâdan geçmişiz

Her doğan gün içre bin bir ibtilâdan geçmişiz

Hânedân-ı Mustafâ'yız Kerbelâ'dan geçmişiz

Düşmeyiz dünyâ-yı duna iltifât sevdâsına

Girmeyiz aslâ şu âdi saltanat gavgâsına

Gönlümüz bend etmeyiz ednâsına a'lâsına
Târikiz dünyâyı esfelden ulâdan geçmişiz

Bağlıyız Mevlâ'mızın bezm-i ezel peymânına
Bozmadık "El-hamdü lillâh" ahdimiz biz fihünâ
Kimsenin ta'n etmeyiz hiç küfrüne isyânına
"Men aref" dersin alıp illâ vü lâdan geçmişiz

Vech-i âdemden tecellî etti Rahmân bilmişiz
Dûde-i şekki gümânı levh-i dilden silmişiz
Hamdü lillâh ki "Belâ vü rabbünâ" kâ'ilmîşiz
Sâcidiz hâkîleriz biz i'tilâdan geçmişiz

Cismimiz hâk eyledik zâten türâbiyiz velî
Ekserî girdi kefensiz hâke evlâd-ı Alî
Tâ ezelden rûyumuz envâr-ı Hak'la müncelî
Biz ki ehl-i bâtınız zâhir cilâdan geçmişiz

"Sûrete bakmaz" buyurdu ceddimiz Rabbü'l-celîl
Kalb beytullâh-ı a'zam "Kalbi abdî" dir delîl
Evvelâ gönlün mutahhar kıldı putlardan Halîl
Hâricî asnâm ile cenge salâdan geçmişiz

Râziyız taksîm-i Hakk'a i'tirâzsız kâr zarâr
Uymuşuz takdîre mutlak sâ'iriz bî-ihtiyâr
Mâlikü'l-mülk'e itâ'tten büyük devlet mi var
Defter-i a'mâlimiz boş imtilâdan geçmişiz

Tâ ezel kandîl-i dîn-i Hakk'ız aslâ sönmeyiz
Ta'n-ı düşmen bâr-ı ihvân çekmeden yüksünmeyiz

Hakka nusret lâzım olsa ordulardan dönmeziz
Cübñ ü buhlü atmışız kın u kalâdan geçmişiz

Sinemiz kıldık siper her derde minnet kılmayız
Pîrimizden gayrı hiçbir ferde minnet kılmayız
Hikmetâ bir cân için nâ-merde minnet kılmayız
Lâ-mekânîyiz ki gurbetten sıladan geçmişiz

6

(19/03/1976 Cuma, Saat: 20.40)

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Yüzüm gülmez ne hikmettir çilem bitmez nedendir bu
Doğan her gün bitenden gamlı hep cânânedendir bu

Velâkin derdimin dermânı derdimdir emînim ben
Ateş yakmışsa âteşten değil pervânedendir bu

Semenderler ateşten hazzeder bülbülse güllerden
Gülün zannetmeyin suç bî-gümân efsânedendir bu

Ne baykuş gülşen ister anlamaz gâfil seher zevkin
Yataktan hasta bıkmış çektiği hicrânedendir bu

Hülâsâ kim ne çekmiş mâ-cerâsı kendi kendinden
Şikâyet başkasındandır dem-â-dem yâ nedendir bu

Sevenler mutluluk bilmez yanarlar hep sevilmezler
Zulümkârdır sevilmiş tâli'-i bigânedendir bu

Cefâ çekmek yazılmış âşıkâ ekser vefâ görmez
Bu aşkın şânıdır ma'mûreler vîrân edendir bu

Azâzil sevgisinden karşı çıkmış derler Allâh'a
E escüd söyleten muhtâr iken şeytân edendir bu

Baş eğmez gayra âşık ta'n ü tel'iniyle ağyârın
Neler çekmişse **Hikmet** hep dil-i dîvânedendir bu

Cihân gülzâra dönmüş ya da hâristân imiş bi'l-farz
Benimçün farkı yok dünyâ sonuç pişmân edendir bu

Beşer mâdemki taşlaşmış eser yok sevgiden mâdem
Yaşanmaz böyle bir âlemde ki giryân edendir bu
7

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Devreden devrân içinde başka hâl olmuş bugün
Âşinâ bir çehre bulmak pek muhâl olmuş bugün
Mâddesiz sevmek sevilme bir hayâl olmuş bugün
İştigâli nâsın artık mekr ü âl olmuş bugün
İlm ü irfân aşk u sevdâ kıl u kâl olmuş bugün

Fitnenin her türlüşünden kavrulup yanmış beşer
Derdine dermân umarsın doktorun derdin deşer
İ'timâd ettiklerinden hep görürsün hîle şer
Müslümân ellerde kalmış kal'alar tek tek düşer
Dîn ü îmân i'tikâd mevkiyle mâl olmuş bugün

8

(10/11/1981 Salı - 13 Muharrem 1402)

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Biz Hüseyinîyiz belâ vâdisinin şeydâsıyız
Ehl-i beyt-i Mustafâ'nın bendegân-ı hâsıyız

Sinemiz fersûde olmuş ta'n-ı a' dâdan müdâm
Ol sebepten bahr-i aşkın dürr-i bî-hemtâsıyız

Zâr zârız rûz u şeb şâh-ı şehîdân uğruna
Biz bu yüzden ki velâyet kâfının ankâsıyız

Her gün âşûrâ bize her cây-ı âlem Kerbelâ
Derd ü âlâm arşının biz zîver-i bâlâsıyız

Hayderîyiz derdnâkiz herkesin derdiyle biz
Fâtımâ hayrû'n-nisâveş biz de hayrû'n-nâsıyız

Nâs içinde pür-günâhız cürm ile âlûdeyiz
Âl-i Tâhâ'nın velî ubbâd-ı müstesnâsıyız

Hânedân aşkıyla yandıkça bu nâ-çiz cismimiz
Rûhumuz perr açtı arşa ümmetin akvâsıyız

Zümre-i nâcî-i Cerrâhî'leriz gam çekmeyiz
Müznibiz lâkin hakikat bahrinin gavvâsıyız

Kutb-ı aşka cânımız nezr eyleyelden **Hikmetâ**
Zât-ı mahbûb-ı Hudâ'nın kurb-i ev-ednâsıyız

9

(28/05/1984 Pazartesi)

Vahdet-nâme-i Hânedân-ı Nübüvvet Onların Fem-i Sa'âdetlerinden
[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

Hakikat bahrinin gavvâsıyız biz

Velâyet şehrinin mevlâsıyız biz

Habîb'in bendegân-ı hâsıyız biz
Velâkin halk içinde âsiyız biz

Tecelliyyât-ı Mennânî bizimdir
Teselliyyât-ı Geylânî bizimdir
Te'âliyyât-ı Sübhânî bizimdir
Garîb ü âcizin me'vâsıyız biz

Teberrâdan halâs etti Te'âlâ
Kılıp ser-tâ-be-ser ehl-i tevellâ
Biz olduk hem musallî hem musallâ
Bu halkın zâhiren ednâsıyız biz

Biziz me'kûle-i Havvâ vü Âdem
Biziz devrân eden devri dem-â-dem
Biziz Rûhu'l-kudüs Mehdî-i âlem
Mesîh'in sûret-i mesnâsıyız biz

Biziz hayy-i mü'ebbed Hızır u Belyâ
Biziz Tûr-ı tecellâ mihr-i alyâ
Biziz müstevzah-ı fı-kavli "kul yâ"
Hudâ'nın abd-i müstesnâsıyız biz

Muhammed bâğının ezhârıyız biz
Alî gencîne-i esrârıyız biz
Melâ'ik ins ü cinn ezkârıyız biz
Hurûfâtın esas ma'nâsıyız biz

Biziz hem Kâdirî Cerrâhi'yiz hem
Bize mekşûfdur esrâr-ı mübhem

Değil bizden bu sözler böyle mülhem
İlâhî çeşmenin bir tasıyız biz

Bu **Hikmet** zâhidâ yazmaz da n'eyler
Ne söyler emr-i Yezdân'ıyla söyler
Çalar mı ustasız tanbûr u neyler
O üstâdın elinde sâzıyız biz

10

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]
Hakikat neş'esin zevk eyleyen dünyâya meyletmez
Değil dünyâ vü mâ-fihâ dahi ukbâya meyletmez

Muhabbetten diğer yoktur hakikat murguna dâne
O ankâ hiç kez erzâk için eşyâya meyletmez

Hakikat mülkü bâkîdir hayât-ı câvidânîdir
O mülkün tâlibânı cennetü'l-me'vâya meyletmez

Hakikat tâlibinden in ü ân ü tû-yı mâ çıkmaz
O bûy-ı mâsivallâh remz eden da'vâya meyletmez

Ne mümkün zirve-i tevhîdde bast-ı kelâm etmek
Ricâl-i ehl-i vahdet esfel ü a'lâya meyletmez

Sa'âdetle Resûl-i Hâşimî "istefi kalbek" der
Anın'çün ehl-i vahdet lâf ile fetvâya meyletmez

Bugün ben ehl-i tevhîdim diyen hep kıl ü kâl eyler
O kim her şeyde **Hikmet** fehmeder gavgâya meyletmez

11

(18/04/1987)

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Dilâ vahdet libâsın giymeğe ehliyyet isterler

Hakikat sırrını idrâke hâlis niyyet isterler

Değil Belyâ vü Mûsâ kıssası bi-hûde Kur'an'da

Ki Hızır-ı vakt ile sohbet için sâfiyyet isterler

Hemân gayb âleminde tâ'ir-i kuds olmak istersin

Enîs-i kudsiyândan rûh ile ünsiyyet isterler

Velâyet iddi'â eylersin ammâ hüccetin yoktur

Vilâyet mevki'inde vâliden tevliyyet isterler

Ucubdan kurtuluş mümkün mi cânâ zühd ü tâ'atle

Boyun bükme için Hakk'a biraz ma'siyyet isterler

Vücûdudur günâhın gayrı bir suçla kıyâs olmaz

Velî bu remzi de idrâk için mahfiyyet isterler

Diyorsun müsteğâsım ben kimi kimden halâs ettin

Gısâyet lâf ile olmaz hemân gavsıyyet isterler

Bugün çok kutbü'l-aktâbım diyen lâkin kutup tektir

Bu yolda kıl ü kâl etmek değil fi'liyyet isterler

Kerâmet keşf-i ilmî keşf-i kevnî bir kuruş değmez

Ricâlullâh elâ ümmü'l-kitâbı rü'yet isterler

Dilâ insân-ı kâmil hem mükemmil bilmek istersen
Nasıldır kimdir evvel hizmet âhir hizmet isterler

Tarîkat öyle bir yoldur ki ilter rü'yetullâha
Ubûdet istikâmet aşkta mahviyyet isterler

Bugün eşyâh u devîşân ulûhiyyet hayâl eyler
“Ene'l-hak” söylemek'çün evvelâ abdiyyet isterler

Tasavvuf güft ü gû etmek değildir **Hikmetâ** ancak
Safâ-yı kalbdir ki kesb için kurbiyyet isterler
12

(18/04/1987)

Lâ Râhate Fi'd-dünyâ – el-Hadîs

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Bir güle dil bağlayan bin hâra düşmüş mübtelâ
Böyledir dünyâ azîzim eksik olmaz ibtilâ
Ni'met ü nikmet halâvetle merâret muhtelit
Bu cihâmı böyle takdîr eylemiş Rabbü'l-ulâ

Râhatından kat-be-kat çoktur birâder külfeti
Ben ser-â-ser râhatım her kim ki derse es-sâlâ
Farkı yoktur semm-i kâtilden bu dünyâ zevkinin
Ekserî bir ferhat ardından gelir bin bir belâ

13

(12/10/1987)

[mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün]

Hakîkat bahrine gavvâs olanlar

Muhabbet saydına sayyâd olurlar
Velâyet zehrine cerrâs olanlar
Mücessem nâle vü feryâd olurlar

Muhabbet bâğının mürgânı nâzdir
Muhibbân-ı Hudâ efgâmı sâzdir
Seven'çün dilberin her cevri hazdır
Sevenler cevri ile âbâd olurlar

Sivânın kaydını dilden silerler
Riyâzet tîğini dâ'im bilerler
Ezel Şîrinine ermek dilerler
Nefis dâğın delen Ferhâd olurlar

Hakikat câmesin her kim ki giydi
Olur bizzât o kes Hakk'ın mürîdi
Olur leyl ü nehâr aşk urs u îdi
Ne dem şâd olsalar nâ-şâd olurlar

Bu aşk “men lem-yezuk lem-ya'rif” el-hak
Tadan zevkin olur tayyâr-ı mutlak
Ona gülzâr olur sahrâ muhakkak
Muhibbân-ı ezel hep şâd olurlar

Muhabbet murgu bir nâ-dîde kuştur
Yolu ba'zen iniş ba'zen yokuştur
Muhabbet yeniden bir var oluşturma
Muhibler lâzimü'l-evrâd olurlar

Ne **Hikmet**'ler zuhûr eyler muhibden
Ne devletler zuhûr eyler muhibden
Ne sohbetler zuhûr eyler muhibden
Muhibler mu'cibü'l-îcâd olurlar

14

(24/03/1988 Perşembe, Saat: 20.03)

[mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

Gülzâr-ı aşkı seyl ederek dîdelerden âb
Ver gonca-i hakîkate bol bol su ey cenâb

Ezhâr-ı bâğ-ı aşkın olur semm-i kâtîli
Nefsin hevâsıdır ki kılar vaslı bir serâb

Evvel güzergeh olmalı sahrâ-yı Kerbelâ
İklîm-i ma'nevîye olur böyle feth-i bâb

Evlâd ü cân ü mâli verip cümle yağmağa
Varlıkla murg-ı kâf-ı dil avlanmaz el-cevâb

İrfâna ermeyince olur ilm kîl u kâl
Aşk ehlinin gözünde dü-âlem açık kitâb

İbretle kâ'inâta nazar kıl da **Hikmetâ**
Fî-mâ-verâ-yı akldan ol sen de behre-yâb
Temmet "25/03/1988, Saat: 23.53"

15

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Dilersen duymayı cânâ hakîkat neş'esin cânâ
Bu hâristâna tercih eyle uzlet gûşesin cânâ

Bu dehrin fayda yok ikbâl ü i'lâsında aldanma
Kul ol bir kâmile kesr et bu varlık şîşesin cânâ

Huzûr ister isen “el-fakru fahrî” sırrını zevk et
Tefekkür kıl bırak in ü ân endişesin cânâ

Muhabbetle vücûd-ı müste'ârın şöyle yansın ki
Sakin çiğ kalmasın zerrât-ı cismin pîşesin cânâ

Bu **Hikmet**'ten Hudâ söyler onun haddi değil irşâd
Rızâ-yı Hakk'ı gözlersen mürevvet-pîşesin cânâ

16

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Bir ednâ kul niyâz eyler dehâlet yâ Resûlallâh
İcâbet yok huzûrundan ne hâlet yâ Resûlallâh

Vücûd-ı pâkin ey sultân-ı kevneyn ayn-ı rahmettir
Günehkârın günâhı rahme âlet yâ Resûlallâh

Nasil nevmîd olur mücrim ki sen mevlâ-yı ekvansın
Bunu reddeylemek ekber cehâlet yâ Resûlallâh

Zünûbum re'fetinden rahmetinden yoksa artık mı
Beni mahv eyler âhir bu melâlet yâ Resûlallâh

Yüzüm yok senden istimdâda lâkin n'eyleyim şâhım
Kapından başka var mı bâb-ı devlet yâ Resûlallâh

Sefilim şöyle kim yok benden ednâ esfel-i süflâ
Asâlet varsa da bozmuş sefâlet yâ Resûlallâh

Kapından boş çevirmezsın sumûdiyyet senin vasfın

Asîl et sendedir kenz-i asâlet yâ Resûlallâh

Dalıp çirk-âb-ı isyâna hayâ hissım de selb olmuş

Sıfâtımdan hayâ eyler hacâlet yâ Resûlallâh

Deyip “innî berî’ün minke” şeytân ictinâb eyler

Zuhûr etmiş ki “lâ-tuhsâ” rezâlet yâ Resûlallâh

Şefâ’at va’d eden iblîse sensin yevm-i mahşerde

Muvazzaf olmayıp kılsa dehâlet yâ Resûlallâh

Ben aslâ nâ-ümîd olmam şehâ feyz-i cenâbından

Te’âlâ zâtına verdi vekâlet yâ Resûlallâh

Sen ol kâm-ı mürüvvetsin ki bî-pâyândır ihsânın

Cemî’an sâf-ı eznâb ü vebâl et yâ Resûlallâh

Firâkın câna kâr etti te’âlîde tedennîde

Kerem kıl nâ’il-i hâl-i visâl et yâ Resûlallâh

Efendim râzıyım senden gelen âzâr u tekdîre

Tenezzül kıl da tevcîh-i su’âl et yâ Resûlallâh

Gubâr-ı hâk-i pâyinden bu **Hikmet** ağber-i ğabrâ

Kefil ol mevsıl-i pây-i ricâl et yâ Resûlallâh

17

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Mefhar-i mahbûb-ı âlemdir Muhammed Mustafâ

Seyyid-i evlâd-ı Âdem'dir Muhammed Mustafâ

İsminin resmince olmuş halk ü inşâ kâ'inât

Mu'tenâ meb'ûs-ı ekremdir Muhammed Mustafâ

Halkı evvel ba'si âhir bir resûl-i müctebâ

Ferd-i vâhid zât-ı efhamdir Muhammed Mustafâ

Sûre-i İhlâs'ı tahkik eyleyen ehl-i kemâl

Kâ'il olmuştur ki tev'emdir Muhammed Mustafâ

Cümle mahlûkâta salmış sâyesi düşmez yere

Şübhesiz nûr-ı mücessemdir Muhammed Mustafâ

Ekmel insân üsvedir insânlığa her hasleti

Ahsen-i hulk-ı müsellemdir Muhammed Mustafâ

Hazret-i Kur'ân onun evsâfının tefsîridir

Cümleden efdal ü a'lemdir Muhammed Mustafâ

Hikmetâ arz eyle hâlin ol şefâ'at kânına

Eşfa' u eşfaktir erhamdır Muhammed Mustafâ

18

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Merhabâ ey mahrem-i esrâr-ı Rahmân merhabâ

Merhabâ ey bi'seti her derde dermân merhabâ

Kâ'inâtı nûra gark etti vücûd-ı akdesin
Menba'-ı hilm ü kerem eltâf ü ihsân merhabâ

Kalb-i pâkin remzi "Er-rahmân ale'l-arş istevâ"
Sûretin Hak sûretin tefsîr-i Kur'ân merhabâ

Sensin insâniyyetin timsâli senden münteşir
Feyz-i envâr-ı tasavvuf ilm ü irfân merhabâ

Hikmet-i mücrim şefâ'at bekliyor senden şehâ
Bir nigâh-ı âtîfetle eyle şâdân merhabâ

19

[mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün]
Ey tâlib-i irfân olan aldanma sivâya
Eşyâya gönül verme uyup nefis ü hevâya

Gir mekteb-i irfâna da aşk dersini ahzet
Meyletmeye aşk ehli makâmât-ı ulâya

Allâme-i küll olsa eğer zâhid-i hod-bîn
Bir zerre açılmaz ana esrâr-ı hafâyâ

Gümbürtüdür aklisi de naklisi de ilmin
Etmezse refâkat Hikemullâh-ı Atâ'ya

Kesbî olamaz mevhibedir ilm-i ledünnî
Üstâd-ı ezel bahşeder erbâb-ı safâyâ

Bir ârif-i billâha varıp ahz-ı yed eyle
İdhâl ede mutlak seni bir gün sulehâya

Hikmet yeter esrâr-ı ilâhîde sükût et
Erbâb-ı kemâl sırrını açmaz ukalâya

20

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Ey gönül hiç sâkin olmak bilmedin önden sona
Hep beni çektin götürdün kendi arzundan yana

Bir gün olsun re'y ü tedbîrimle mümkün görmedim
Müstakillen bir karâr vermek nasîb olmaz bana

Dâ'imâ a'mâl ü ef'âlim senin emrinledir
Kâbil aslâ olmuyor bir hatve hükmün rağmına

Sen misâfir-hânesin mihmân-ı a'zam sendedir
İmtizâc etmek seninle ayn-ı tâ'attir ana

Beit-i Rahmân olduğundandır ki sensin vahye hâs
Sırr-ı "mâ-evhâ"ya mazhar çünkü sensin hâhünâ

Kâ'inâtın mefhari "istefti kalbek" emreder
En büyük müftî gönüldür **Hikmetâ** ol âşinâ

21

(16/03/1986)

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Es-salâ aşk ehline meydânımız var es-salâ
Sırr-ı vahdet bizdedir i'lânımız vâ es-salâ

Biz muhibbânız cenâb-ı ehl-i beyt-i Ahmed'e
Âşıkân-ı hânedânız şânımız var es-salâ

Her muharrem eşk-i çeşm ü hûn-ı dil âbdır bize
Biz Hüseyinîyiz derûnî kanımız var es-salâ

Merd-i Cerrâhileriz fark ehliyiz fark eyleriz
Yâr kim ağyâr kim irfânımız var es-salâ

Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî'den aldık feyzimiz
Seyyidü's-sâdâta tam ikânımız var es-salâ

El ele el Hakk'a remzin fehm ü idrâk etmişiz
Bî'atullâh ehliyiz îmânımız var es-salâ

Muktedâmızdır bizim hamden lehû isnâ aşer
Hamse-i Âl-i abâ erkânımız var es-salâ

Cümle-i pîrânca dergâhımız makbûldür
Her birinden bir hediyeye kânımız var es-salâ

Hak erenlerden niyâz etmekteyiz emn ü emân
Cümlesinden bî-gümân elvânımız var es-salâ

Hazret-i aktâb-ı erba'dandır istimdâdımız
Gavs-ı a'zam pîrimiz sultânımız var es-salâ

Hîç te'sîr eylemez teşnî'-i a'dâ bizlere
Nîk ü bed tefrîk eder iz'ânımız var es-salâ

Âl-i Tâhâ aşk u sevdâsıyla çarpar kalbimiz
Hayder-i Kerrâr şeh-i zî-şânımız var es-salâ

Müznibiz gâyetle **Hikmet** biz velâkin her seher
Fart-ı istiğfâr ile efgânımız var es-salâ

22

[mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün mefâ’lün]

Tecellîgâh-ı küllî zât-ı Hak’tır hazret-i insân
Cenâb-ı Kibriyâ’nın izzetidir izzet-i insân

Kitâbullâh-ı nâtıktır onun her hâli âyettir
Bu yüzden ni’met-i uzmâdır el-hak sohbet-i insân

Onun akvâl ü ahvâli bütün vahy-i ilâhîdir
Hakikat ehline âb-ı hayâttır sîret-i insân

Hudâ âyetle tekrîm ettiğin bildirdi insânı
Bilinsin kâ’inâtın mefhari tek zîneti insân

Dilâ insân-ı kâmilidir cihânın halkına bâ’is
Ne kudsî mazhariyyettir efendim hizmet-i insân

Risâlet kâfının ankâsı levlâk tahtının şâhı
Buyurmuştur ki Hakk’ın kudretidir kudret-i insân

“Li û’ref” remzinin mazmûnudur bir kenz-i mahfidir
Ne devlettir azîzim bir düşünsen devlet-i insân

Musavver nesl-i âdem dest-i kudretle bilâ-şekkin
Buyurdu Hak ki kendi sûretimdir sûret-i insân

Ey insân sende gizlenmiş nazar kıl âlemü'l-ekber
Ki sensin mecma'u'l-bahreyn büyüktür **Hikmet**-i insân

23

[mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün]
Melâmet mülkünün sultânıyız biz
Selâmet fülkünün kaptânıyız biz
Velâyet silkinin erkânıyız biz
Dirâyet ufkunun rahşânıyız biz

Elâ kibrît-i ahmerdir melâmet
Melâmetten zuhûr eyler selâmet
Velâyetten görünmez hiç alâmet
Anın'çün âlemin pinhânıyız biz

Melâmet kubbetullâhtır velîye
Yakındırlar melâmiyyûn Ali'ye
Nüzûl eyler ma'ârif esfelîye
Melâmet Ka'besi erkânıyız biz

Melâmiyyûn buyurdu şeyh-i ekber
Olurlar evliyâullâha efser
Ve onlar mübtelâ-yı meydır ekser
Sofûnun zâhidin şeytânıyız biz

Nefis mağlûbuyuz bıktık hevâdan
Günehkârız fakat muhlis riyâdan
Hayâmız âfitâb-ı enbiyâdan
Zamân-ı âhirin fettânıyız biz

Bu **Hikmet** muntazır lil-muntazardır

Ona ehl-i melâmet çünkü yârdır

Günâhından velâkin zâr zârdır

Ezel peymânesi sekrânıyız biz

24

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

Ne zamândan beri bir fitneye bağlandı gönül

Gece gündüz kederinden tutuşup yandı gönül

Bilemez n'etsin elinden şaşırıp kaldı yazık

İhtiyârsızca yürür bir kere aldandı gönül

Güler oynar da görünsem ciğerim kan akıtır

Bilerek düştü fesâda ne acep kandı gönül

Buna rağmen bugün ahvâl-i perîşâna bakıp

İnanılmaz delidir kim demiş uslandı gönül

Bu büyük fitneye düşmezden emindin dertten

İçin ezhâr ile pür-hande gülistandı gönül

Dem-i işretti her ânın nice ahbâbın ile

Gam u endîşeden âzâd için âsândı gönül

Koşarak derdine dermân arayanlar kapına

Sığınır sevgiye hânen koca bir handı gönül

Şimdi bir geçmişe bak bir de bu eyyâmı düşün

O zamân faydalanırlardı da ondandı gönül

Bugün artık seni yüklenmeye erler gerekir
Düşmen olmak düşene âdet-i devrândı gönül

Vereceksin yanarak mum gibi hep kendinden
Rüfekâ dost arayıp bir nice kıvrandı gönül

Ne ümîd ü ne emel var kara günlerde iken
Kalmamış koskoca dünyâda adam sandı gönül

Bir kerem bâbı açıp Ankara'dan Rabb-i Kerîm
O kerîm âdeme bi't-tecrübe yaslandı gönül

O ki ismiyle müsemmâ vü tamâm Abd-i Kerîm
Kötü gün dostu tam anlamda ne hoş cândı gönül

Böyle bir dostu olan câh ile ikbâl aramaz
Onun akvâli bütün servet ü sâmândı gönül

Koca Tâhir Karagöz Hak onu dil-şâd etsin
O delîl oldu da derdin yine sağlandı gönül

Yüce zât Ahmed-i Kayhan Zübeyir Hâfız-ı cân
Daha birçok şürefâ Tâhir'e bürhandı gönül

O aziz Tâhir'i tâc et deli **Hikmet** başına
Onu kardeş bilerek eyle hemen and-ı gönül

25

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

Ezel peymânesin nûş eyleyen peymâna sâdıktır
Elest bezmindeki âdâb ile erkâna sâdıktır

Hezârân âh ü feryâd etse de çarhın cefâsından
Kazâ-yı Hakk'a râzîdir dem ü devrâna sâdıktır

Şu'ûnât-ı tenevvü' seyrin eyler bî-zebân bî-fem
O "Fa'âlün limâ yürüd"e hayrânâne sâdıktır

O abd olmuştur ancak zâhiren zerrât-ı ekvâne
Velî bâtında yalnız Hazret-i Yezdân'a sâdıktır

Bahâristân-ı âlemde eğerçi andelîb olmuş
Hakîkatte garîbdir külbe-i ahzâna sâdıktır

Baş eğmez kimseye Hızr olsa ol meydân-ı aşk içre
Seg-i bâb-ı Ali'dir sâhibü'l-meydâna sâdıktır

Muhammed şârına bâb-ı Ali'dendir duhûl el-hak
Bu sırrın âşinâsı Hayder'e şâhâne sâdıktır

Debistân-ı hakîkatte muallim Âl-i Tâhâ'dır
Dilâ tullâb-ı aşk ol mekteb-i irfâna sâdıktır

Muhabbet farz-ı ayn oldu azîzim Âl-i Yâsîn'e
Velî erbâb-ı irfân işte bu îmâna sâdıktır

Nedir kenz-i hafnin sırrı hem mazmûn-ı "mâ-evhâ"
Şeb-i isrâda şâbı emrede îkâna sâdıktır

Kim "er-Rahmân ale'l-arş istevâ" remzin ki fehmeyley
Olan vâkıf bu sırra rü'yet-i insâna sâdıktır

Buyurdu “Men re’ânî kad re’el Hak” Ahmed-i Muhtâr

Bu kavli anlayan cân içre ol cânâna sâdıktır

Ne anlar zâhid-i hod-bîn hitâb-ı “Lenterânî” den

Görülmez baş gözüyle Hak der ol bigâne sâdıktır

Rüsûm ashâbı **Hikmet** anlamaz ma’nâ-yı elgâzı

Değil ilm-i ledünnî onlara efsâne sâdıktır

26

[müstef’ilün müstef’ilün]

Yâ Rahmeten li’l-âlemîn

Ültuf binâ veşfa’ lenâ

Sensin Şefî’u’l-müznibîn

Ültuf binâ veşfa’ lenâ

Ey münzel-i nûr-ı mübîn

V’ey kible-i İslâm ü dîn

Nûrunla memlû heft ü mîn

Ültuf binâ veşfa’ lenâ

Mir’âtısın Hakk’ın ayân

Hak etti Kur’ân’da beyân

Vechinde Hak’tır parlayan

Ültuf binâ veşfa’ lenâ

Ültuf binâ veşfa’ lenâ

Verham habibî hâlenâ

Kün sâfihan an men cenâ

Ültuf binâ veşfa’ lenâ

Aşkınla halk oldu cihân
Hep âşıkın kevn ü mekân
Ey mültecâ-yı ins ü cân
Ültuf binâ veşfa' lenâ

“Levlâke”den aldım haber
Ki sensin ancak mu'teber
Mahkûmun olmuş bahr u ber
Ültuf binâ veşfa' lenâ

Mağlûb **Hikmet** dem'ine
Pervâne olmuş şem'ine
Gelmez mi savtım sem'ine
Ültuf binâ veşfa' lenâ

27

(19/09/1979 Çarşamba, Saat: 18.58)

[müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün]
Biz bülbülân-ı Ahmed'iz efgânımız bitmez bizim
Sâfi-dilân-ı emcediz îkânımız yitmez bizim

Biz hânedân-ı Hayder'iz izhâr-ı sırr-ı kevseriz
Biz vâris-i peygamberiz fetvâmız incitmez bizim

Miftâhı aşkın bizdedir misbâhı aşkın bizdedir
Akdâhı aşkın bizdedir sekrânımız gitmez bizim

Zâhir bize esrâr-ı Hak bâhir bize envâr-ı Hak
Nâzır bize didâr-ı Hak îkâdımız tütmez bizim
Ni'metle handân olmuşuz nikmetle giryân olmuşuz
Hikmet'le hayrân olmuşuz efkârımız yetmez bizim

28

Şu şiir Tarîkat-ı Cerrâhî post-nişîni Hazret-i Şeyh Muhibbî Safer Dal Efendi'ye
nâçizâne ithâftır

(16/03/1985)

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Hakîkat gülşeninde bir gül-i ra'nâ zuhûr etti

Zuhûruyla bi-hamdillâh cihâmı ber-huzûr etti

Sa'âdet-hânesi el-hak metâf-ı evliyâ oldu

Velâyet mülküne bir böyle merdullâh sudûr etti

Mürüvvet merhamet şefkat vefâ fitnet ferâset aşk

Ne hasletler ki var genc-i velâyetten zebûr etti

Müsel sel muttasıl nûr ahz edip Âl-i Muhammed'den

Mücellâ vech ile âfâk-ı dervîşânı nûr etti

Kamumuz sâye-i himmetlerinde sâyebân olduk

Zehî mücrim bu **Hikmet** bendesin gark-ı sürûr etti

29⁷

07/12/1986 Pazar

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Kemâl ufkunda bir hurşîd-i müstesnâ-yı ahlâktın

Edeb tâcıyla süslenmiş mu'azzez tâlib-i Hak'tın

Muhabbet bahşederdin hâl ü tavrınla mürîdâna

Asâlet vardı her fi'linde sen mir'ât-ı uşşâktın

Letâfetliydi enzârın kelâmın sîretin hulkun

İsâbetliydi re'yin müsteşâr-ı şeyh-i esdaktın

⁷ Bu şiir, Cerrâhî Âsîtânesi zâkirlerinden Ümmî mahlâslı Kemal Baba'nın vefatı üzerine kaleme alınmıştır ve akrostişlidir.

Ücûr-ı bî-hisâb ihsân ü in'âm eylesin Mevlâ
 Muhammed Mustafâ olsun şefî'in çünkü elyaktın
 Makâmın Cennetü'l-Firdevs ola ey hazret-i Ümmî
 İlâhiler duraklarla gönül kandillerin yaktın

Bu yolda nice yıllar ter döküp vakf-ı hayât ettin
 Açıldı feyz ü rahmet bâbı sen zâten muallâktın
 Benimsin ser-tarîkim gel diyince Pîr Cerrâhî
 Açıp perr uçtu rûhun Hazret'e ömrünce müştâktın

Edip tahrîr bir bir rûz ü mâhın sâl-i milâdın
 Bir eksik sinn-i Mehdi'den denildi irtihâl vaktin
 Seher vaktinde bir Cum'a mülâkî oldun eslâfa
 Esâret bendini kırdın esâsen hayy-ı mutlaktın
 30⁸

(10/11/1981 Salı - 13 Muharrem 1402)

[mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün]

Ey dâris-i dersâne-i üstâd-ı kifâyet
 V'ey vâris-i gencîne-i esrâr-ı velâyet

Ders aldığın üstâd-ı ezel şâh-ı risâlet
 Etmiş seni kevser-i havzıyla sikâyet

Ser-halka-i tullâb-ı debistân-ı Ali'sin
 Bu ümmet-i merhûmeye ey son gelen âyet

Bir mürşid-i pür-feyz ü fütûh âlî himemsin
 Feyzin yedi iklimi tamâm etti sirâyet

⁸ Bu şiir, mürşidi Muzaffer Ozak'a yazılmıştır.

İsminle müsemâmın efendim ki müsellemler
Mağlûbdur a' dâ sana bî'l-avn ü inâyet

İsminle de cismine de sen şîr-i Hudâ'sın
Meşhûrsun etbâ'nı etmekle himâyet

Kılmış seni Hak Azzevecel şeyh-i Muzaffer
Bir kerre gören zâtını bulmakta hidâyet

Sûrette de sîrette de Gavsü's-sakaleyn'e
Benzetmede keşf ehli değil ehl-i rivâyet

Ey gülşen-i Cerrâhiyye'nin verd-i besîmi
Büyunla ferah buldu ecânib bile gâyet

Fahretse gerek pîr-i azîzin de seninle
Ahvâl-i fazîlânen edildikçe hikâyet

Hor olmağa mahkûm olur elbette ki her kim
Etmezse senin hâtır-ı âlîne ri'âyet

Kıtmîr olabilmek ne büyük mazhariyettir
Bâbında senin ey şeh-i kürsiyy-i dirâyet

Hikmet kulun ısyân u zünûbuyla mu'arref
Tûbâ yüce dergâhına kelb oldu nihâyet

5. Sonuç

Bir mutasavvıf olan Ârif Hikmet Gökoğlu aynı zamanda hâfız, mevlidhan, şair ve bestekârdır. *Divan*'ında dinî muhteva ağırlıktadır. Na'lar, münacatlar, Kerbelâ mersiyesi en çok şiir yazdığı türlerdir. Aruz veznini çok iyi kullanan şair, çok az da olsa hece vezniyle şiirler kaleme almıştır. Hikemî tarzı benimseyen şair zaman zaman âşıkâne tarzı da tercih etmiştir. Âmâ şairlerimizden merhum Gökoğlu, eserini daktilo ile bizzat kendisi yazmıştır.

Divan'da pek çok şiirin yazım tarihlerini, saatlerini, yazıldıkları yerleri belirtmiştir. “Hikmet” mahlâsını kullanan şair zaman zaman “Ârif” mahlâsını da kullanmıştır. Bazı şiirlerinin başına şiiri hangi vezinde yazdığını belirtecek kadar da tertipli bir nüsha bırakmıştır.

Eserde; kaside, mesnevî, tercî'-i bend, muaşşer, mütessa, müsebba, müseddes, muhammes, murabba, kıt'a, koşma, mütezâd, gazel ve mukata'âtlardan oluşan şiirler bulunmaktadır. Şair, hiçbir şaire nazire yazmamıştır. Nazire sayılabilecek terbî, tahmîs, tesdîs gibi şiirler de kaleme almamıştır.

Ârif Hikmet Gökoğlu, bir şiirinin altına “...Şu varak-ı perişan da bir gün bir kitaba geçerse...” şeklinde bir not düşmüştür. Bu ifadeden de anlaşılmaktadır ki şair, daktilo ettiği şiirlerin bir gün kitap olarak neşredilmesini arzulamaktadır; fakat bu isteği kendisi hayatta iken gerçekleştirmemiştir. Yaptığımız bu çalışma ve ileride neşretmeyi planladığımız *Divan*, şairin bu arzusunun bir manada yerine getirilmiş olmasını sağlayacaktır.

20. yüzyılda divan tertip etmiş şairler arasında yer alan Ârif Hikmet Gökoğlu, dinî muhtevalı şiirlerin çoğunluğunu oluşturduğu bir *Divan* kaleme alarak geleneği yaşatan şairlerimiz arasına girmiştir.

Kaynaklar | References

Akün, Ö. F. (2013). *Divan edebiyatı*. İsam Yayınları.

Ârif Hikmet Gökoğlu. (1995, 28 Nisan). *Vurgu*.

Diyânet TV. (2020, 5 Kasım). *Ârif Hikmet Gökoğlu - Bestekâr hafızlar 8. bölüm* [Video]. Erişim Tarihi: 11.09.2025, Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=BLca_nQOKhY.

Gökçe, E. (2021). *20. yüzyılda yazılmış divanların incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Gökoğlu, Â. H. (t.y.). *Ârif Hikmet Gökoğlu divanı*. Ali Saim Sayın Arşivi.

Hayatı. (2016, 30 Mayıs). *Hâfız Ârif Hikmet Gökoğlu*. Erişim Tarihi: 11.09.2025, <https://hafizarifhikmetgokoglu.wordpress.com/hayati/>.